

Marie Jelínková: Česká migrační a integrační politika v perspektivě mongolské migrace
Posudek disertační práce

Práce má celkem 213 stran včetně 20 stran seznamu použité literatury a dalších zdrojů, 11 tabulek, 7 grafů, 2 schémat a 1 mapy. Přílohu navíc tvoří celkem 8 dodatků, ať již ve formě tabulek či textů, které doplňují, resp. určitým způsobem rozvádějí text.

Předně je třeba zdůraznit, že samotné zkoumání mongolské imigrace do Česka je záslužné, neboť jde i o početně poměrně významnou skupinu (i když nepatřící k těm skutečně nejpočetnějším), které zatím na daném výzkumném poli bylo věnováno minimum prostoru.

Pomocí analýzy mongolské migrace do Česka autorka analyzuje důsledky nastavení a naplňování české migrační a integrační politiky. Práce je logicky strukturována – začíná popisem a částečným vysvětlením vývoje obou politik, poté shrnuje historii česko-mongolských vztahů, poměrně obsírně seznamuje čtenáře s použitou metodologií vlastního výzkumu. Autorka se v něm zabývá mongolskou imigrací do Česka, přičemž zkoumá (na vzorku respondentů-Mongolů jak v Mongolsku tak v Česku) především podmíněnosti a mechanismy jejich migrace jakož i mapuje problémy, kterým tito migranti čelí při svém začleňování do české společnosti, a to především, nikoliv ale výlučně, ti, co působí na českém trhu práce. Analýza výpovědí 36 respondentů (získaných semi-strukturovanými rozhovory) je jádrem výzkumu. Hlavním zkoumaným časovým horizontem je období 2006-2008, přičemž určitý důraz je položen na analýzu nástupu a průběhu globální ekonomické krize a jejich dopadů na migrační a integrační proces dané skupiny mongolských migrantů. Jedním z hlavních závěrů autorčiny práce je sdělení, že „kvůli současnému nastavení migrační politiky se migranti snadno ocitají v závislém postavení na zaměstnavatelích, klientech a zprostředkovatelích a že za svůj osud nemohou nést odpovědnost“. Příčiny daného stavu vidí autorka nejen v nastavení samotných politik, ale především v rovině jejich naplňování, přičemž zdůrazňuje nesoulad mezi ekonomickým prospěchem státu na jedné straně a nemožností naplnění důležitých práv na straně imigrantů.

Na práci oceňuji následující aspekty: Jde o poctivě zpracovanou studii, v níž autorka zúročuje své poměrně bohaté zkušenosti s migrací a migranty. Práce je dobře zpracovaná, má nosnou myšlenku, hypotézy, teorie resp. koncepty i metodický aparát, který je poměrně důsledně aplikován. Kvalitativní přístup umožňuje hluboký náhled do zkoumané problematiky, čehož také autorka náležitě využívá. Přináší řadu nových, byť v mnohém očekávaných, informací o podmíněnosti migrací Mongolů a jejich podmínkách života v Česku. Je třeba také ocenit autorčino respektování „duality migračního procesu“, resp. to, že zkoumá proces jak v místě cíle tak zdroje migrace. Přímé navázání migrační a integrační reality na migrační a integrační politiky a jejich naplňování je rovněž záslužné a nikoliv časté v migračním výzkumu. Zde autorka vlastně vhodně propojuje základní výzkum s aplikačním. Cenné je dále to, že autorka postihuje realitu jak u legálně působících migrantů tak i těch, kteří pobývají a/nebo působí na českém trhu práce neoprávněně.

Práce má však také své slabiny. Upozorním zejména na následující podstatnější aspekty:

1) Autorčina metoda kvalitativního výzkumu neumožňuje využívat závěrů jejich analýz ke generalizacím. Přesto se autorka v některých momentech uchyluje k přílišnému zobecňování některých poznatků (např. str. 144). Činí tak v některých dalších případech, přičemž v mnoha dalších se, vědoma si patrně problémů s tím spojených, širší diskuzi závěrů vyhýbá, a to tím,

že cituje další práce, které však uvádí alibistickými výrazy – „podobně“, „viz“, nebo „srovnej“ ... aniž by tak důležitá srovnání – podobnosti či rozdílnosti – hlouběji komentovala. V této spojitosti mi v práci skutečně chybí alespoň pokus či „odbočka“ ke kvantitativnímu přístupu, který by některé ze zkoumaných souvislostí umožnil, byť na bázi zcela jiných datových souborů, „robustně“ potvrdit či vyvrátit. Tato poznámka se dotýká i formy testování vybraných migračních teorií.

2) V práci nebylo využito všech možností, které by umožnily proniknout k podstatě věci ve smyslu poznání mechanismů, které vedou k nastolení existujících migračních a integračních politik a praxe. Bylo by velmi záslužné probádat, proč a jak byla jednotlivá legislativní opatření (ale např. i interní resortní regule) přijata, kdo a jak je prosazoval, za jakých okolností, jaké argumenty byly používány, jak se pohled na danou věc v čase měnil a proč apod. Rozkrytí snah jednotlivých lobistických skupin a efektivita těchto snah nebyla zachycena, ač se to v kontextu práce jasně nabízelo. V tomto ohledu bych od této práce, resp. autorky, očekával více.

3) V práci postrádám širší kontext, kdy by migrace Mongolů do Česka byla porovnána s dalšími migračními toky dané skupiny do jiných zemí a jejich integračními modely chování, resp. jejich operováním na místním trhu práce. Pak teprve by popsaná realita získala na patřičném významu ve své možné jedinečnosti či naopak by potvrdila trendy známé již z jiných zemí.

4) Nerozumím příliš některým důležitým formulacím autorky, která na jedné straně tvrdí, že „nastavení migrační politiky (Česka) reflektovalo především aktuální a krátkodobé potřeby pracovního trhu“ (str. 189) a že „současné nastavení je ekonomicky výhodné pro mnoho zúčastněných subjektů ...“, na druhé straně zjišťuje, že mongolský pracovní migrant se do Česka dostává přes spleť administrativních a byrokratických úkonů cca až po 4-6 měsících ..., což skutečně nese svědčí o operativním a flexibilním řešení ...

5) Rovněž tak nerozumím, proč autorka „zatím nedoporučuje, aby práce byla zpřístupněna pro studijní a výzkumné účely“. Uvítal bych pravý opak!

6) Název práce plně nevystihuje to, jakým způsobem je pojednána. Podle mého názoru práci nedominuje samotná migrační a integrační politika, ale výzkum „migrační reality“.

Z dílčích problematických aspektů upozorním na následující:

Není udáno, co je vlastní podstatou tzv. „case study“ (str. 18).

Chybí specifikace významu tzv. triangulace (např. str. 19).

Výběr výzkumného vzorku by si na str. 19-21 zasloužil větší specifikaci.

Na straně 32 nahoře chybí specifikace modelu tzv. občanské integrace – objevuje se až dále v textu.

Heckmannovo jméno je v práci s Bosswickem v textu (nikoliv literatuře) permanentně komoleno.

V. Špidla výrok „pozvali jsme pracovní sílu a oni přišli lidé“ sám přebírá, není jeho originální myšlenkou (str. 34).

Historie emigrace z Českých zemí nemůže být spojována především a pouze s náboženským útlakem; do hry důležitě samozřejmě vstupují rovněž zejména ekonomické motivy (str. 35).

Při zohlednění čtvrtletních dat by prudký nárůst imigrace do Česka byl ještě markantnější (viz 437 565 – na str. 44).

V roce 2009 chybí u Česka zdůraznění výrazného poklesu pracovních povolení migrantů – str. 44 a 45.

V poznámce č. 104 bylo třeba uvést dopady ekonomické krize v konci 90. let.

Rozpor v počtech udělených pobytů a pracovních povolení je velmi důležitý a zasloužil by si větší analytickou a explanační pozornost (str. 68 a 70).

Veškeré komentáře a srovnání ve vývoji počtu zadržovaných při nelegálním pobytu postrádají v českém kontextu smysl – nelze tak činit díky povaze existujících dat (str. 72 a 73)!

V kopii práce, kterou mám k dispozici, chybí str. 92.

V práci se často špatně operuje s termínem Češi či Čechy, ač se myslí občané Česka nebo Česko, tedy včetně Moraváků a Slezanů a Moravy a Slezska... (jak ve vlastním autorčině textu tak v užívaných citacích – např. str. 140 nebo 157).

Mongolové jsou v práci vnímáni spíše jako reprezentanti daného občanství než národnosti – pozn. 196.

Proč se čísla pocházející z jiných zdrojů liší? – chybí vysvětlení – str. 180.

Výše uvedené kritické poznámky nic nemění na tom, že se jedná o práci kvalitní. Autorka prokázala, že je schopna zpracovat výzkumné téma na vysoké úrovni, dovede využívat vhodný metodický aparát, svázat své poznatky s existujícími teoriemi a koncepty a přitom používat vhodnou a dostatečně početnou vědeckou literaturu.

Práci jednoznačně doporučuji k obhajobě.

V Praze, 29.8.2011

Doc. RNDr. Dušan Drbohlav, CSc.